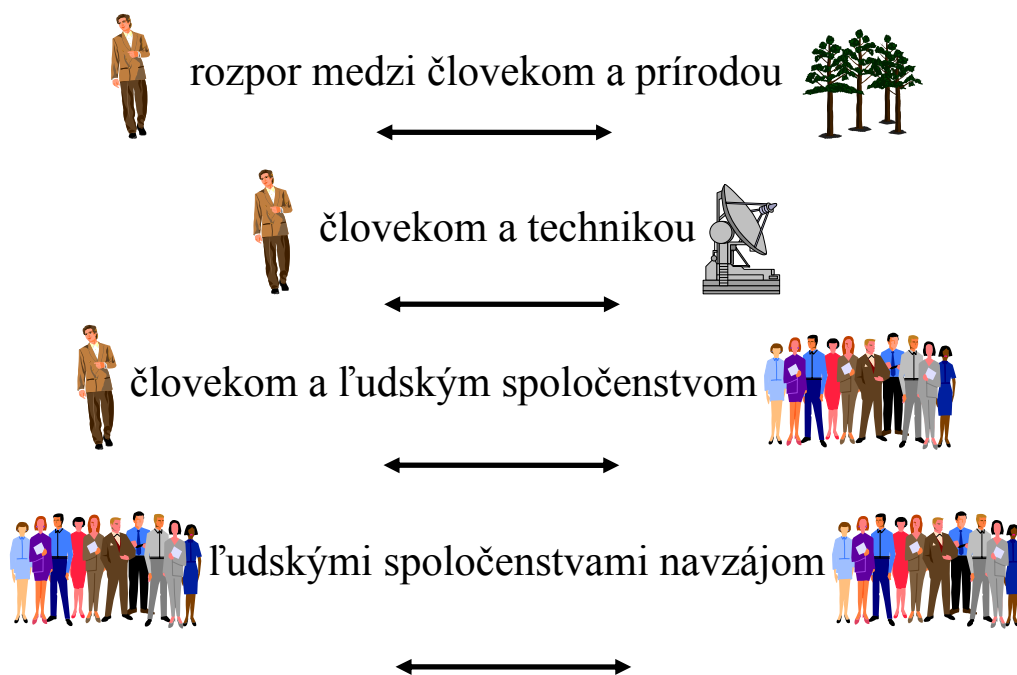


ÚVOD

Ľudstvo sa priblížilo na dosah k novému tisícročiu. Žijeme v storočí, ktoré prinieslo ľuďom najväčší rozvoj a pokrok, ale i obrovské utrpenie, biedu a hlad. Vojny, národnostné nepokoje a náboženské rozpory, rastúca miera nezamestnanosti, terorizmus, organizovaný zločin, ekologické katastrofy, priemyselné havárie, prírodné živly s ich obrovskou ničivou silou, to všetko sú negatívne javy a tendencie, ktoré spomaľujú rozvoj ľudského spoločenstva. Vedecko-technický pokrok uľahčuje ľuďom život na každom kroku a pritom prináša technológie a prostriedky, ktoré týchto ľudí v masových rozmeroch ohrozujú, v snahe uľahčiť si život človek porušuje rovnováhu v prírode a poškodzuje životné prostredie. Dve svetové a rad lokálnych vojen v 20. storočí stáli milióny ľudských životov a obrovské materiálne škody.

Žijeme v období plnom rozporov, ktoré sa ľudstvo snaží viac – menej úspešne riešiť. Na obrázku č.1.1 sú uvedené štyri z nich, ktoré považujem za základné a z hľadiska riešenia za najaktuálnejšie.



Obr.č. 1.1 Najvýznamnejšie rozpory súčasného sveta

Rovnováha v prírode aj v spoločnosti je nevyhnutná pre proporcionálny a v daných vonkajších i vnútorných podmienkach optimálny vývoj. Rozpory však so sebou prinášajú rad rizík, ktoré môžu byť zdrojom krízových javov s negatívnymi dôsledkami na celé ľudstvo.

Ľudia pretvárajú prírodu, prispôbujú ju svojim potrebám, chcú z nej vyťažiť čo najviac. Príroda má obrovskú revitalizačnú schopnosť, no človek vládne čoraz väčšou deštruktívnou silou. Spôsobuje prírode škody, ktoré ohrozujú jeho vlastnú existenciu. Neustále zanikajú ďalšie rastlinné a živočíšne druhy, životné prostredie sa zhoršuje a ohrozovaná je i samotná existencia človeka na Zemi.

Proces zdokonaľovania techniky je trvalý a stále dynamickejší. Zložitejšia technika a náročnejšie technológie však zväčšujú i možnosť vzniku havárií a mimoriadností, ktoré môžu

mať pre človeka a spoločnosť ďalekosiahle negatívne následky. S ľudským poznaním sa neustále objavujú aj nové, čoraz zložitejšie otázky.

Človek nemôže v prírode ani v spoločnosti vystupovať ako výhradná individualita, ako samostatný jedinec, entita. Spája sa do spoločenstiev, vytvára rôzne komunity, spolupracuje na národnej, či medzinárodnej úrovni. Napriek tomu si, vzhľadom na svoju podstatu, vyhladáva vždy jedinečné postavenie (ego sum). I z tohoto dôvodu musí v komunitách existovať organizovanosť a usporiadanosť. Vyčleňujú sa z nich vedúce osobnosti i radoví pracovníci, pričom obidve skupiny sú rovnako dôležité pre ďalší vývoj. No a pri stanovovaní cieľov spoločnosti sa presadzujú individuálne postoje a záujmy a rozpory sa prehlbujú.

V neposlednom rade je potrebné poukázať na rozpory medzi ľudskými spoločenstvami. Zem neposkytuje všetkým rovnaké podmienky a nie všetci ich vedľa rovnako využívať. Politická, ideologická, ekonomická, národnostná, náboženská oblasť, ale i rad ďalších, sú horúcou pôdou, kde vzniká rad rozporov riešiteľných vzájomným konsenzom, ale v krajnom prípade i silou.

Uvedené rozpory, ale i samotná príroda a hospodárstvo sú teda zdrojom krízových javov, ktoré sa viac či menej negatívne odrážajú na vývoji ľudstva. Aby im spoločnosť mohla účinne čeliť, vytvára si pravidlá, súbory zákonov a nariadení, povinností a direktív, ktorými sa každý jednotlivец musí riadiť a podriaďovať sa im. Kritickým miestom zostávajú metódy a postupy, ktorými sa stanovujú všeobecné pravidlá. Bezprostredne súvisia s celkovým smerovaním spoločnosti, no vytvára ich človek, ktorý je ovplyvňovaný vlastnými myšlienkovými prúdmi, ideami a ideológiami. A opäť je tu potenciálny zdroj kríz.

V spoločnosti, v prírode i vo výrobných procesoch nie je možné vylúčiť vznik krízových javov, ktoré sa negatívne odrážajú na existencii ľudstva a jeho rozvoji. Keďže nie je možné vylúčiť krízy z každodenného života, je nutné hľadať cesty a postupy, ktorých úlohou je minimalizovať vzniknuté škody a zabrániť stratám na životoch i na majetku.

Úlohou krízového manažmentu, ktorý pôsobí vo verejnej správe, je vytvárať legislatívne, personálne, materiálne a technické podmienky na prevenciu kríz a ich účinné riešenie. V predloženej učebnici sú základné informácie o krízovom manažmente s dôrazom na jeho pôsobenie vo verejnej správe Slovenskej republiky. Po uplynutí troch rokov od jej vydania som pripravil druhé vydanie, ktoré bolo doplnené o nové informácie i názory z praxe. V neposlednom rade bolo doplnené aj o samostatnú kapitolu, ktorá sa zaoberá krízami v hospodárskej sfére. Koncom roka 2004 som doplnil a pre tlač pripravil tretie vydanie, ktoré vydalo Detašované pracovisko FŠI v Košiciach. Začiatkom roku 2005 som pre študentov 3. ročníkov denného štúdia na FŠI pripravil 4. vydanie tejto učebnice, ktoré bude vystavené na internetovej stránke Katedry krízového manažmentu.

Učebnica je určená pre študentov študijného odboru Občianska bezpečnosť Fakulty špeciálneho inžinierstva Žilinskej univerzity v Žiline, ale aj pre odborníkov z praxe, ktorí profesionálne pôsobia na úseku obrany, bezpečnosti a ochrany.

Autor

V Žiline, február 2005

1. VZNIK A VÝVOJ KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU

Ak vychádzame zo všeobecnej teórie vývoja systémov, z teórie rizík a z poznatkov o vývoji ľudstva i prírody obsiahnutých v rôznych vedných odboroch a zohľadníme skutočnosť, že vývoj človeka a celého ľudského spoločenstva prebieha neustále v podmienkach, ktoré môžeme len výnimočne vyčerpávajúcim spôsobom popísať, prípadne predpovedať, musíme sa stotožniť so skutočnosťou, že existujeme v prostredí so značnou mierou neurčitosti. Každá ľudská aktivita i prostredie, v ktorom sa uskutočňuje, sú možným zdrojom krízových javov.

Mimoriadne udalosti a rôzne krízové javy nás sprevádzali a budú sprevádzať neustále. Sú žiaľ neoddeliteľnou súčasťou života a človek je nútený hľadať cesty ako im preventívne čeliť a keď už vzniknú eliminovať ich negatívne dopady a minimalizovať straty a škody.

V histórii ľudstva je rad konkrétnych príkladov, ktoré dokumentujú uvedené tvrdenia. Dokazujú, že človek zameral prevážnu väčšinu svojich aktivít na zlepšovanie životných podmienok v prírode a na druhej strane si ich zhoršoval v dôsledku nepremysleného konania, prípadne cieľenými krokmi počas vojnových konfliktov.

1.1 PREHĽAD SKUTOČNOSTÍ, KTORÉ SA PODIEĽALI NA FORMOVANÍ KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU

Zem, ktorej existencia sa odhaduje na 5 miliárd rokov, je v podstate krehkou a nestabilnou planétou. Človek na nej žije len približne jedno promile z jej existencie a ako sociálne mysliaci tvor ju obýva a využíva jej zdroje asi 25 000 rokov. Jeho život na Zemi je negatívne ovplyvňovaný nestálym počasím s jeho extrémami, deštruktívnymi prejavmi súvisiacimi s nestabilitou zemskej kôry, ale aj možnosťou kolízie s iným vesmírnym telesom. V neposlednom rade človek ohrozuje svoju existenciu na Zemi vlastnou činnosťou a jej negatívnymi dôsledkami.

Konkrétne prírodné, sociálne, politické, vojensko-politické, ekonomické alebo i technologické prostredie, ktoré človek vytvára, prípadne prispôsobuje svojim potrebám, existuje v ňom a vyvíja svoje aktivity, je teda zdrojom krízových javov. Človek vždy hľadal cesty ako účinne čeliť prírodným katastrofám a čím bol vyspelejší, tým dôslednejšie sa snažil predchádzať sociálnym nepokojom, politickým problémom a vojnovým konfliktom. V dvadsiatom storočí sa intenzívne zaoberá aj snahou efektívne riešiť ekonomické krízy a predchádzať technickým a technologickým haváriám. Na druhej strane však treba pripomenúť aj skutočnosť, že niektoré krízy môžu byť človekom umelo vyvolané ako nástroj na dosiahnutie svojho cieľa (napr. politické krízy, ...).

Na základe uvedených skutočností je možné konštatovať, že krízy a krízové situácie:

- pôsobia vždy na konkrétny subjekt,
- vznikajú v konkrétnom prostredí.

Počas kríz a krízových situácií:

- nemajú vykonávané činnosti a deje štandardný charakter,
- nie je možné dotknuté činnosti a deje riešiť štandardnými zaužívanými postupmi, prostriedkami a nástrojmi.

Riešenie kríz, krízových situácií a krízových stavov, eliminovanie ich negatívnych účinkov na spoločnosť ako celok i na jednotlivca, musí byť komplexne pripravené. Vyvoláva potrebu:

- legislatívneho zabezpečenia tohoto procesu,
- vytvorenia systému krízového riadenia vo verejnej správe i v rámci podnikateľských subjektov,
- využívania neštandardných síl, prostriedkov a postupov,
- delegovania osobitných právomocí pracovníkom krízového riadenia,
- čiastočného obmedzenia základných ľudských práv občanov (na základe osobitných zákonov),
- vyžadovania vecného plnenia v prospech riešenia krízových situácií od právnických i fyzických osôb,
- vytvorenia zásad zapojenia širokej verejnosti do riešenia krízových situácií.

Tieto zásady ľudia postupne uvádzali do života a viac-menej úspešne a komplexne využívali. Na konci 20. storočia sa v mnohých krajinách sveta objavujú snahy vytvoriť komplexný systém prevencie i riešenia krízových javov. Začína sa hovoriť o krízovom manažmente a vyčleňuje sa osobitná skupina manažérov, ktorá sa krízovými javmi, ich podstatou, dôsledkami i postupmi riešenia, začína systematicky zaoberať.

I keď túto skutočnosť môžeme hodnotiť veľmi pozitívne, nie je možné nepripomenúť skutočnosť, že krízy, krízové situácie a krízové stavy sú síce v mnohých prípadoch prirodzeným, ale prakticky vždy nežiaducim fenoménom v rozvoji spoločnosti. V prevažnej väčšine spôsobujú škody a straty a vyvolávajú teda v spoločnosti prirodzený odpor. Z praxe je možné vyvodiť aj takýto záver, ktorý má viac-menej všeobecnú platnosť:

- ♦ krízový manažér **dúfa**, že nástroje krízového riadenia nebude musieť použiť,
- ♦ politik, pracovník verejnej správy, či manažér podnikateľského subjektu **verí**, že sa nedostane do situácie, v ktorej by musel použiť nástroje krízového riadenia.

1.1.1 Krízové javy v životnom prostredí a ich vplyv na vznik a vývoj krízového manažmentu

Na konci šesťdesiatych rokov nášho storočia bola prvýkrát publikovaná teória Gaia, ktorej autorom je James Lovelock. Podľa nej pozemský život ako celok ovplyvňuje prírodné prostredie našej planéty vo svoj prospech, snažiac sa udržať akúsi planetárnu homeostázu.

Zem je chápaná ako samoregulujúci sa systém, ktorý udržiava klimatické a chemické pomery výhodné pre organizmy. Táto teória má v odborných kruhoch veľa odporcov, ale i zástancov.

Základ tejto teórie implicitne vyplýva z rovnováhy, ktorá až do začiatku dvadsiateho storočia existovala medzi človekom a prírodou. Od počiatku svojej existencie sa človek snažil prispôbovať sa prírode a na druhej strane z nej vyťažiť čo najviac pre seba. V každodennom boji s prírodou sa človek zdokonaľoval, zväčšovali sa jeho schopnosti i možnosti.

Ľudia boli v prírode ohrozovaní negatívnym pôsobením prírodných živlov, ktorých pôsobenie nevedeli predpovedať a nechápali ich podstatu. Ohrozovalo ich pôsobenie vodného živlu, veterné smršte, zemetrasenia či výbuchy sopiek. Prvým krokom na dlhej ceste k poznaniu týchto procesov bola snaha vyhnúť sa im. Postupne sa formovali zásady, podľa ktorých boli umiestňované a budované ľudské sídla, komunikácie, či plochy určené na poľnohospodársku činnosť.

Napriek uvedeným zásadám sa ľudstvo katastrofám vo svojej histórii nevyhlo. Spočiatku ich spôsobovali len prírodné živly, podnebie i geologické podmienky, neskôr si ich spôsoboval aj samotný človek poškodzovaním životného prostredia, či v dôsledku priemyselných havárií. Osobitnú skupinu tvoria katastrofy, ktoré si ľudia spôsobujú úmyselne, patria k nim vojny a v poslednom období i terorizmus, či organizovaný zločin. V neposlednom rade ľudstvo často ohrozovali rôzne epidémie.

Všeobecne platí zásada, že spôsoby prevencie i riešenia vzniknutých kríz a krízových javov sú úmerné úrovni poznania a technickým možnostiam ľudstva. Ak sme ako prvý krok označili snahu vyhnúť sa nebezpečným miestam, druhým krokom bola snaha chrániť sa budovaním ochranných stavieb. Takéto objekty sa zachovali už zo staroveku. Boli to ochranné hrádze a priehrady na vodných tokoch, zodolnené budovy a komunikácie.

Až v poslednom období, tak ako človek postupne chápe podstatu prírodných javov, vytvára systémy monitorovania rizikových faktorov. Toto umožňuje predpovedať rad živelných pohrôm, včas varovať obyvateľov a znížiť straty a škody. Veľkým i keď vzdialeným cieľom do budúcnosti je vytvorenie metodík a postupov, ktoré by umožňovali odvrátiť živelné pohromy už v ich počiatočnej fáze.

Medzi najväčšie globálne problémy ľudstva na konci dvadsiateho storočia patria negatívne vplyvy meniacich sa klimatických podmienok. Nadmerná koncentrácia tepelných elektrární, pôsobenie freónov v ovzduší, ale aj rad ďalších rizikových technológií sa podieľajú na zväčšovaní ozónovej diery nad Antarktídou. Podľa informácií amerického Národného úradu pre letectvo a vesmír dosiahla ozónová diera v lete roku 2000 rozmery 28 miliónov km², čo je priestor trikrát väčší ako rozloha USA. Tento jav sa výrazne podieľa na globálnom otepľovaní, ktoré spôsobuje roztápanie sa ľadovcov na Severnom póle, ale aj na najvyšších pohoríach našej planéty.

Summit o Zemi v Rio de Janeiro v roku 1992 i svetová konferencia o klíme v Kjóto v roku 1997 prijali rad rozhodných krokov proti produkcii skleníkových plynov a stanovili záväzné kvóty pre jednotlivé štáty. V septembri roku 2000 sa v Lyone uskutočnila prípravná konferencia OSN o klimatických zmenách, na ktorej sa zišli odborníci zo 154 krajín. Jednou zo základných otázok našej súčasnosti je zníženie energetickej náročnosti života na Zemi.

Okrem uvedených globálnych problémov je nutné venovať pozornosť radu ďalších rizík, ktoré súvisia:

- s možnosťou havárie zastaralých jadrových elektrární,
- s možnosťou havárie v procese likvidácie jadrových zbraní,
- s procesom likvidácie nebezpečného odpadu s dôrazom na jadrový odpad,
- s vývozom rizikových technológií do ekonomicky slabších a rozvojových krajín,
- so vznikom elektromagnetického smogu, s prítomnosťou ťažkých kovov v ovzduší, v pôde a vo vode, s kyslými dažďami a ich vplyvom.

Uvedené globálne ekologické problémy, priemyselné havárie a nehody v procese prepravy nebezpečných látok sa podieľajú na vzniku permanentnej ekologickej krízy. Ľudský organizmus sa nedokáže v plnej miere prispôbovať znečistenej prírode, čo sa negatívne odráža na zdravotnom stave ľudí. Alergie, rôzne civilizačné choroby, ale aj návrat nových foriem už zlikvidovaných chorôb čoraz viac ohrozujú život človeka.

V úvode spomenutá teória Gaia, žiaľ zdá sa, nie je pravdivá. Ľudstvo musí hľadať cesty, ako organizovať prevenciu a ako sa aktívne chrániť v prípade vzniku krízových javov. Takouto cestou je aj vytvorenie účinného systému krízového manažmentu.

Okrem spoločenských a hospodárskych problémov sa ľudstvo čoraz viac vystavuje do pozície samozničiťľa. Oblasť rizík, ktoré ohrozujú ľudstvo, sa postupne dostáva do nových dimenzií. Prírodné katastrofy sa vo svojich účinkoch dynamicky spájajú s negatívnymi dopadmi havárií a nešťastí spôsobených človekom. Existencia súčasného obrovského množstva rizík, krízových javov a katastrof môže v budúcnosti viesť k rozsiahlym negatívnym zmenám na Zemi, ktoré by mohli mať nezvratný charakter. Rad expertov z rôznych vedných odborov sa snaží čoraz intenzívnejšie nájsť cesty, ako zamedziť vzniku negatívnych udalostí a minimalizovať ich nepriaznivé následky.

V súčasnosti sa čoraz viac stráca tradičný pohľad pri posudzovaní krízových javov, t.j. ich rozdeľovanie na vnútroštátne a medzinárodné. Nielen politické, ale aj technologické a ekologické krízy majú veľmi často globálny charakter, prípadne len okrajovo zasahujú územie susedného štátu. S touto otázkou bezprostredne súvisí aj nadnárodný charakter ekonomických a finančných transakcií. Okrem toho napríklad terorizmus a organizovaný zločin majú v súčasnosti jednoznačne nadnárodný charakter.

1.1.2 Ozbrojené konflikty a ich vplyv na vznik a vývoj krízového manažmentu

Celá história ľudstva je spojená s vojnovými konfliktmi, ktoré môžeme zaradiť medzi najzávažnejšie krízové stavy. Keďže sa významne podieľali na vzniku a vývoji krízového manažmentu, bude im v tejto časti venovaný väčší priestor, ako prírodným a hospodárskym príčinám vzniku krízového manažmentu. Kým na počiatku histórie ľudstva môžeme hovoriť o ozbrojenej organizácii všetkých ľudí, ktorej cieľom bolo chrániť, alebo získať materiálne hodnoty, po rozpade prvotnopospolnej spoločnosti sa začínajú vytvárať

armády ako špecifické organizácie otrokárskeho štátu. S rozvojom ekonomiky otrokárskych štátov sa zväčšoval rozmach ozbrojených zápasov a zväčšovali sa ciele. Rozhodujúce bitky sa však odohrávali na relatívne malom priestore a často sa v jedinej bitke rozhodlo o výsledku vojny. Armády sa v období prípravy na vojnu zväčšovali a ich počty dosahovali niekoľko desiatok tisíc mužov. V tomto období sa začína vyčleňovať skupina ľudí, ktorá sa profesionálne zaoberá otázkami komplexnej bezpečnosti a jej zložkami, t.j. ochranou občanov a majetku a obranou štátu už v mieri. Postupne sú budované účelové organizačné štruktúry, vytvárané sily a prostriedky, ale tiež materiálne predpoklady (opevnenia, zásoby zbraní a materiálu,...). Začína sa vytvárať teória vedenia ozbrojených zápasov a svoj prvý obsah dostávajú dva základné pojmy, ktorými sú stratégia a taktika.

Jeden z najväčších vojenských teoretikov 19. storočia Carl von Clausewitz napísal vo svojej knihe „O vojne“, že vedenie vojny je usporiadanie a riadenie bojovej činnosti, ktorá sa skladá z navzájom oddelených bojov [3]. Na základe týchto skutočností definoval stratégiu a taktiku, ktoré sú základnými metódami v procese plánovania i vedenia vojenských operácií:

- **taktika** - náuka o používaní bojových síl v bojovej činnosti v procese organizovania a riadenia jednotlivých bojov,
- **stratégia** - náuka o používaní bojov, ich spájaní a koordinovaní pri naplňovaní cieľov vojny.

Pri koncipovaní stratégie a rozhodovaní o taktike je nutné zvýrazniť niektoré skutočnosti, ktorých nerešpektovanie by viedlo k prijatiu nesprávnych záverov a tým ohrozilo výsledok ozbrojeného zápasu.

Stratégia - vychádza z politických cieľov vojny a podriaďuje sa politike. Pri jej formulovaní je nutné:

- rešpektovať ekonomické možnosti štátu,
- reálne hodnotiť možnosti protivníka,
- riešiť problémy z pohľadu vojny, nie jednotlivých bitiek.
- venovať pozornosť príprave štátu na vedenie vojny (opevňovanie miest a hraníc štátov, budovanie výrobnej a dopravnej infraštruktúry, vytváranie strategických zásob,...).

Taktika - bezprostredne súvisí so zdokonaľovaním organizácie vojsk a foriem vedenia ozbrojeného boja. Jej zmeny závisia od dosiahnutej úrovne ľudského poznania a pri jej stanovovaní je potrebné:

- poznať úroveň vycvičenosti a pripravenosti vojsk,
- zohľadniť bojové možnosti zbraní a bojovej techniky,
- rešpektovať terénne i poveternostné podmienky,
- zohľadniť informácie o protivníkovi získané prieskumom.

Otokárska spoločnosť, ktorá bola založená na sociálnom útlaku a nerovnosti, však so sebou priniesla aj prvé vzbury otrokov. Táto skutočnosť zvýraznila potrebu využívať časť ozbrojených síl na udržiavanie samotnej mocenskej podstaty otrokárskeho štátu. Začali teda plniť aj vnútornú funkciu a postupne sa vnútorne diferencovali.

Ďalším spoločenským zriadením, ktoré vzniklo v 5. storočí nášho letopočtu, bol feudalizmus. Priniesol so sebou rad vojen, ktorých cieľom bolo spravidla vytváranie centralizovane riadených štátov a rozširovanie ich územia. Popri existujúcej domobrane sa rozšírili stále vojenské družiny, ktoré si vytvárali miestni feudáli. Úsilie o vytváranie a rozširovanie veľkých monarchistických štátov bolo spojené s budovaním žoldnierskych vojsk a so snahou o obmedzovanie moci a vplyvu miestnych feudálov. Dokonca boli prijímané

zákony zakazujúce veľkým feudálom udržiavať vlastné vojsko. Príprave a vedeniu vojen bola venovaná veľká pozornosť. Závažným problémom bolo zabezpečenie presunov a zásobovanie vojsk.

V 14.storočí sa v Európe objavil pušný prach, ktorý so sebou priniesol revolučnú zmenu v zbraniach. Zavádzanie strelných zbraní zvýšilo ničivosť vojen a zároveň malo podstatne vyššie požiadavky na materiálne a technické zabezpečenie.

Tridsaťročná vojna (1618 - 1648) bola prvou takmer celoeurópskou vojnou (mocensko-náboženským konfliktom), v ktorej sa dve veľké zoskupenia štátov snažili získať prioritné postavenie v Európe. Takáto vojna si už vyžiadala zapojenie celej spoločnosti do obranných príprav a všestrannej materiálnej podpory ozbrojených síl. Podstatné zmeny sa objavili aj v stratégii a taktike vedenia ozbrojeného zápasu.

Stratégia ovplyvnila potreba organizácie rozsiahlych presunov a snaha o prípravu a vykonanie rozhodujúcich úderov. Začína sa zdôrazňovať potreba:

- zabezpečenia obrany vlastného štátu,
- všestranného zabezpečenia vojsk.

Taktika sa menila hlavne vplyvom zavádzania strelných zbraní. Do popredia sa dostáva delostrelectvo, ktorého ničivé účinky je možné využívať stále na väčšiu vzdialenosť.

V stredoveku sa rozvíjala kameralistika ako veda o sústave štátneho hospodárstva a účtovníctva. Časť štátnych úradníkov sa venovala tiež správe v ozbrojených silách. Veľký význam mali teritoriálne ozbrojené poriadkové sily. Ich význam sa zvýraznil aj počas rozsiahlych epidémií, ktorých bolo v stredoveku veľmi veľa a zomrelo počas nich obrovské množstvo ľudí. Bez dodržiavania prísnej karantény by však boli dôsledky ešte hrozivejšie.

Anglická buržoázna revolúcia (1642 - 1649) sa považuje za počiatok rozvoja kapitalistickej spoločnosti. Rozvoj priemyslu a obchodu viedol postupne k snahám o získanie cudzích území a zabezpečenie nových zdrojov surovín a trhov. Nové politické a sociálno-ekonomické skutočnosti vo vývoji mali za následok od 18.storočia zavedenie všeobecnej vojenskej povinnosti a umožnili vytvorenie masových armád. Na rozvoj armád mala výrazný vplyv ekonomika a jej možnosti. Sústavne sa zväčšovalo nasycovanie vojsk vojenskou technikou, a tým aj ich úderná sila. Táto skutočnosť mala priamy vplyv aj na tvorbu novej stratégie a taktiky.

Základným strategickým cieľom vojny už nebolo fyzické zlikvidovanie protivníka, ale zmocnenie sa jeho územia, zdrojov, ale tiež trhu výrobkov. **Stratégia** sa v tomto období členila na:

- manévrovú - získanie územia protivníka,
- kordónovú - vybudovanie opevnených bodov a zabránenie postupu protivníkovi.

Na druhej strane bola stratégia zameraná na zostavovanie mobilizačných plánov, voľbu a prípravu priestoru vojnovkej činnosti, strategické rozvíjanie a organizovanie súčinnosti vojsk. Taktika čoraz dokonalejšie prepracovávala otázky lineárneho vedenia boja s podporou delostrelectva.

Až do 19. storočia boli pravidlá vedenia ozbrojených konfliktov dané „zvykovým právom“ (vojnové zvyklosti – *ius in bello*), ktoré bolo vo všeobecnosti rešpektované všetkými civilizovanými spoločnosťami. Medzi základné princípy patrilo:

- používanie len takých bojových prostriedkov, ktoré sú nutné na zlomenie odporu protivníka,
- rozlišovanie bojujúcich a nebojujúcich príslušníkov znepriatelenej strany (vylúčenie civilného obyvateľstva z konfliktu v maximálnej možnej mierke),
- dodržiavanie zásad ľudskosti (nespôsobovať protivníkovi zbytočné útrapy, neničiť bezúčelne materiálne a kultúrne hodnoty).

Uvedené zásady sa postupne stávali základom kodifikácie právnych noriem medzinárodného vojnového práva. Medzi prvé legislatívne dokumenty, ktoré upravovali zásady vedenia vojny, patrili:

- Parížska deklarácia o námornom práve (1856),
- Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených v poľných armádach (1864).

Medzinárodná legislatíva zaoberajúca sa vojnovými konfliktmi sa vyvíjala až do súčasnosti. Ženevské dohovory a dodatkové protokoly zabezpečujú aj právnu úpravu postavenia rôznych kategórií osôb vo vojne (ranení, zajatci, civilné obyvateľstvo,...). Jednou z hlavných zásad tohto dokumentu je prísne rozlišovanie medzi civilným obyvateľstvom a ozbrojenými silami. Osobitným spôsobom je riešená otázka zdravotného personálu, vojnových korešpondentov, vojenských duchovných a ďalších kategórií ľudí ovplyvnených vojnovým konfliktom.

Druhá polovica 19. storočia sa teda významne zapísala do histórie humanitárnej pomoci účastníkom ozbrojených zápasov, ale aj nevinným obetiam vojen. V roku 1864 vznikol Medzinárodný červený kríž, ktorý dodnes predstavuje významnú súčasť krízového manažmentu. Základná myšlienka pomoci obetiam vojen sa začala riešiť aj inštitucionálne a postupne sa vytvárali materiálové zdroje na túto činnosť už v mieri a to na národnej i na medzinárodnej úrovni.

Na prelome 19. a 20. storočia sa vplyvom nových ekonomických a vedecko-technických podmienok podstatne zmenila výzbroj vojsk. V tomto čase sa ešte predpokladalo, že vojnový konflikt je možné vyhrať v krátkom čase a so zásobami vytvorenými v mieri. Nebol plánovaný prechod národného hospodárstva na vojnovú výrobu a koalície nemali zladenú svoju činnosť.

Priebeh 1. svetovej vojny a jej výsledky dokázali, že víťazstvo je možné dosiahnuť len radom operácií a ťažení. Zväčšil sa rozsah úloh stratégie v príprave, ale hlavne v plánovaní a priamom riadení priebehu vojny. Ukázalo sa, že je potrebné koordinovať úsilie koalíčných armád a vypracovať plány na ekonomické využitie sily štátov. V snahe prelomiť obranu protivníka za každú cenu, boli použité aj otravné látky. Táto skutočnosť dala podnet na koncipovanie nového odboru, ktorý bol nazvaný ochrana proti zbraniam hromadného ničenia. Vojna si vyžiadala rastúce materiálové nároky, a tým sa zvýšili i celkové náklady na vedenie vojnových operácií. Potvrdil sa rast významu všetkých druhov dopravy na vedenie bojovej činnosti a na prísun živej sily a materiálu do priestoru bojovej činnosti. Do vojny bolo dosť podstatným spôsobom vtiahnuté aj civilné obyvateľstvo. Podieľalo sa na podpore a všestrannom zabezpečovaní vojsk zapojením do vojnovéj výroby, pociťovalo všeobecný nedostatok základných životných potrieb a zomieralo v zázemí pri leteckom bombardovaní

(približne 5 % v porovnaní s padlými na bojiskách). V tabuľke č.1 sú uvedené základné číselné údaje o 1. svetovej vojne [15].

P.č.	Sledovaný ukazovateľ	Hodnota
1.	Rozloha zasiahnutého územia (mil.km ²)	4,1
2.	Dĺžka frontov (tis.km)	2,5 - 4,0
3	Počet zúčastnených štátov	38
4.	Počet štátov, na území ktorých sa bojovalo	14
5	Obyvateľstvo zúčastnených štátov (mld.)	1,5
	(% svet.populácie)	66
6.	Počet osôb bojujúcich v armádach (mil.)	70
7.	Počet ranených (mil.)	20
8.	Počet ľudí s trvalými následkami (mil.)	15
9.	Nenávratné straty osôb (mil.)	25
	- straty na bojiskách	9,5
	- letecké bombardovanie	0,5
	- obeť epidémií a hladu	15

Tab.č. 1.1 Charakteristické ukazovatele 1. svetovej vojny

19. a 20. storočie, ktoré znamenalo obrovský krok vpred vo vede a technike i v rozvoji technológií prinieslo však so sebou aj rad povstaní a revolúcií, ktoré podmienovali upevňovanie represívnych síl štátov. Upevňoval sa policajný systém štátov a posilňovala sa vnútorná úloha armády. Na ochranu a zachovanie vládnuvých systémov boli vynakladané stále väčšie finančné i materiálne zdroje. Napriek enormnému úsiliu o zachovanie kapitalistického zriadenia vznikol na konci 1. svetovej vojny Sovietsky zväz, ktorý začal byť budovaný na úplne odlišných princípoch ako kapitalistické štáty. Jeho ideológia založená na spoločnom vlastníctve výrobných prostriedkov a vytvorení sociálne rovnej (beztriednej) spoločnosti bez vojen a násilia ovplyvňovala určitú skupinu štátov až do konca osemdesiatych rokov, napriek tomu, že to bola len iná forma totalitného štátu.

Prudký rozvoj letectva na začiatku 20. storočia a zaradenie lietadiel do ozbrojených síl ako účinných zbraní si vyžiadali aj podstatné zmeny v taktike. Schopnosť letectva dopraviť bomby na veľké vzdialenosti a zvrhnúť ich v zázemí na obývané aglomerácie prípadne výrobné komplexy, si vynútila aj potrebu vytvoriť systém civilnej protileteckej ochrany. Jeho úlohou bola ochrana obyvateľstva na celom území štátu, ochrana ich hospodárskej infraštruktúry i rozhodujúcich orgánov verejnej správy.

Protiletecká ochrana bola tvorená dvomi vzájomne súvisiacimi časťami:

- *aktívna obrana* - protiletadlové delostrelectvo a stíhacie letectvo,
- *pasívna ochrana* - organizačné opatrenia a materiálne zabezpečenie obyvateľstva vybudované už v mieri na celom území štátu.

Komplexná pasívna protiletecká ochrana závisela na:

- príprave obyvateľstva v mieri a jeho disciplinovanosti vo vojne,
- spracovaní podrobného plánu pasívnej ochrany v mieri,
- zabezpečení individuálnej (masky) a kolektívnej (úkryty) ochrany obyvateľstva, jeho činnosti a materiálnych hodnôt.

Výstavba ozbrojených síl rozhodujúcich kapitalistických štátov v 20. a 30-tych rokoch 20. storočia sa opierala o skúsenosti z 1. svetovej vojny, o nové názory a teórie o použití armád v budúcej vojne, ale tiež o národné tradície a prijatú vojenskú doktrínu. V materiálnom a technickom zabezpečení vojsk sa výrazne zvýšila motorizácia, postupne vzrástol počet tankov a rýchlym tempom sa rozvíjala letecká technika.

V predvečer 2. svetovej vojny mala najväčšiu bojovú silu armáda fašistického Nemecka. Aj keď mali jednotlivé európske kapitalistické štáty menšiu bojovú silu ako Nemecko, mohli ho spoločne poraziť. Nebola k tomu však politická vôľa. Dôsledky 2. svetovej vojny, straty na životoch, materiálnych hodnotách i životnom prostredí boli katastrofálne. Ich číselné vyjadrenie je uvedené v tabuľke č.1.2 [15].

P.č.	Sledovaný ukazovateľ	Hodnota
1.	Rozloha zasiahnutého územia (mil.km ²)	22,6
2.	Dĺžka frontov v Európe (tis.km)	4,0 - 6,0
3.	Počet zúčastnených štátov	62
4.	Počet štátov, na území ktorých sa bojovalo	40
5.	Obyvateľstvo zúčastnených štátov (mld.)	1,7
	(% svetovej populácie)	78,5
6.	Počet osôb bojujúcich v armádach (mil.)	110
7.	Počet ranených (mil.)	35
8.	Počet ľudí s trvalými následkami (mil.)	25
9.	Nenávratné straty osôb : (mil.)	59,5
	- straty na bojiskách	27
	- partizáni	2
	- letecké bombardovanie	1,5
	- koncentračné tábory	11
	- obeť epidémií a hladu	12

Tab.č. 1.2 Charakteristické ukazovatele 2. svetovej vojny

Druhá svetová vojna bola náročná aj na ekonomické zabezpečenie. Priemerná denná spotreba materiálu na jedného vojaka bola viac než 20 kg, čo bolo trikrát viac ako v prvej svetovej vojne [15]. V jej priebehu bolo vyrobené obrovské množstvo zbraní, a to často v provizórnych podmienkach. Vyvinuli sa nové druhy a typy zbraní, medzi ktoré patrili raketomety, prúdové lietadlá, balistické strely a v jej závere aj atómová bomba. Uvedené skutočnosti so sebou priniesli aj nové požiadavky na civilnú ochranu obyvateľstva, ktorá po 2. svetovej vojne otvorila veľmi široký okruh nových, do tejto doby neriešených problémov a úloh, ktoré sa nachádzajú na rozhraní vojenskej a civilnej správy.

Výsledky 2. svetovej vojny jednoznačne potvrdili, že zo strategického pohľadu je nutné:

- zmeniť organizačnú štruktúru vojsk tak, aby umožňovala čo najrýchlejšie doplnenie zmobilizovanými silami a prostriedkami v súlade s konkrétnymi potrebami a rozsahom predpokladaného ohrozenia,
- zavádzať do ozbrojených síl v maximálnej miere mobilnú techniku a bojovú techniku so zvýšenou odolnosťou proti deštruktívnemu pôsobeniu protivníka,
- venovať zvýšenú pozornosť budovaniu leteckých síl,

- skvalitniť systém spojenia a organizácie všestranného zabezpečenia,
- pripravovať už v mieri územie štátu na vedenie vojenských operácií a zodolňovať infraštruktúru pre prípad vojny,
- vytvoriť potrebné zásoby surovín, materiálu a techniky, pripraviť vojnový systém výroby a zabezpečiť zdroje energií,
- vybudovať nový systém civilnej ochrany s dôrazom na ochranu obyvateľstva, životného prostredia, materiálnych i kultúrnych hodnôt.

Výsledky druhej svetovej vojny, rozpad protifašistickej koalície a rozdelenie sfér vplyvu v Európe medzi východný a západný blok viedli k bipolárnemu rozdeleniu starého kontinentu. Západné demokracie začali hľadať cestu vytvorenia systému kolektívnej obrany, ktorá vyústila 4.4.1949 do vzniku Severoatlantickej aliancie, v skratke NATO (North Atlantic Treaty Organization). Jej cieľom je zabezpečiť slobodu združených krajín prostredníctvom politickej solidarity a zodpovedajúcej vojenskej sily slúžiacej na odstrašenie a v nevyhnutnom prípade aj na odvrátenie všetkých foriem agresie. Základom NATO sa stala Severoatlantická zmluva prijatá dvanástimi štátmi vo Washingtone, ktorá potvrdzuje individuálne práva členov, ako aj ich medzinárodné povinnosti vyplývajúce z Charty Organizácie spojených národov. 5.5.1955 bola do NATO prijatá vtedajšia NSR, čím bola uznaná za suverénny štát. Okamžitou reakciou sovietskeho bloku na vstup západného Nemecka do NATO bol 14.5.1955 vznik Varšavskej zmluvy, ktorej členom sa stala Nemecká demokratická republika.

V roku 1949 bola do Ženevy zvolaná medzinárodná konferencia, na ktorej boli revidované medzinárodné dohovory o vedení vojny. Dňa 12.8. boli prijaté nové úpravy, v ktorých je osobitne zakotvená i ochrana civilného obyvateľstva:

- Ženevský dohovor o ochrane civilných osôb počas vojny,
- Ženevské dohovory o zlepšení osudu ranených a chorých vo vojnových konfliktoch a o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami.

8. júla 1977 boli v Ženeve prijaté dva Dodatočné protokoly k Ženevským dohovorom, v ktorých je okrem iného definovaná civilná obrana. Je charakterizovaná ako výkon niektorých, prípadne všetkých humanitných úloh určených na ochranu civilného obyvateľstva pred nebezpečenstvom a na pomoc pri odstraňovaní bezprostredných účinkov nepriateľa:

- varovanie,
- evakuácia,
- poskytnutie prístrešia,
- zatemňovanie,
- záchranné práce,
- lekárske služby,
- boj s požiarmi,
- zaistenie a označenie nebezpečných oblastí,
- dezaktivácia a podobné ochranné opatrenia,
- núdzové zásobovanie,
- obnova a udržiavanie poriadku v postihnutých oblastiach,
- neodkladná oprava nevyhnutných verejných zariadení,
- pochovávanie mŕtvych,
- podiel na ochrane objektov nevyhnutných pre život,
- ďalšie úlohy.

Rozdelenie sveta na dva antagonistické tábory rozpútalo v päťdesiatych rokoch studenú vojnu a v rámci nej zbrojnú špirálu. Obrovské finančné prostriedky boli vynakladané na zbrojenie a obranné prípravy. Svet sa permanentne nachádzal v ohrození možnou jadrovou vojnou a od skončenia 2. svetovej vojny do súčasnosti bolo rozpútaných takmer 200 lokálnych vojen a ďalších vojnových konfliktov. Každá z lokálnych vojen však mohla prerásť do celosvetového problému.

Filozofia zabezpečovania obrany a vytvárania podmienok na dosahovanie požadovanej miery komplexnej bezpečnosti jednotlivých štátov vychádzala z ich začlenenia do príslušného spoločenstva a vojenskej koalície. Kým štáty začlenené do Varšavskej zmluvy využívali možnosti direktívne riadenej ekonomiky a vytvárali obrovské hmotné rezervy financované vládou, krajiny s trhovým hospodárstvom minimalizovali hmotné rezervy a snažili sa o vytvorenie logistického pohľadu na zabezpečenie obrany. Neriešili len problémy spojené s možnosťou vzniku vojnovnej hrozby, ale akejkolvek krízovej situácie, ktorá mohla ohroziť vývoj štátu, prípadne regiónu.

Koniec osemdesiatych rokov 20. storočia so sebou priniesol pád totalitných režimov východnej Európy, a tým aj zásadné zmeny vo vojensko-politickej oblasti. Deväťdesiate roky sa stali obdobím priam revolučných zmien. Skončilo sa bipolárne rozdelenie Európy, bola zrušená Varšavská zmluva a prevažná väčšina krajín východnej Európy prejavuje snahu o prijatie do NATO. V roku 1999 bolo NATO rozšírené o Českú republiku, Poľsko a Maďarsko a ďalšie krajiny plnia predvstupové podmienky v rámci Partnerstva pre mier.

Všeobecne je možné tvrdiť, že sa podstatne znížila možnosť vzniku veľkého ozbrojeného konfliktu na území Európy (túto možnosť však nie je možné úplne vylúčiť) a ozbrojené sily sú využívané aj na riešenie mierových operácií. Ozbrojené sily sa postupne transformujú, vylučujú sa z nich nadbytočné súčasti, ktoré je možné nahradiť aktivitami podnikateľských subjektov a zvyšuje sa ich profesionalizácia.

V krajinách združených v NATO sa zaužíval pojem civilné núdzové plánovanie. Je to systém, ktorý umožňuje využitie zdrojov, síl a prostriedkov určených na obranu, na riešenie rozsiahlych mierových krízových situácií a na humanitárnu pomoc v zahraničí. Zahrnuje civilnú ochranu, hospodársku mobilizáciu, t.j. vytváranie zdrojov a opatrenia súvisiace s koordináciou činnosti ministerstiev a ďalších ústredných orgánov (vrátane celého systému verejnej správy) v krízových situáciách. Koordinujúcu úlohu v týchto otázkach má v niektorých krajinách spravídla ministerstvo vnútra, prípadne ministerstvo obrany alebo úrad vlády. Ministerstvo vnútra má oproti iným ústredným orgánom štátnej správy v podmienkach SR výhodu v tom, že okrem zložiek, ktoré sa priamo podieľajú na odstraňovaní kríz, riadi aj jednotlivé stupne regionálnej a miestnej verejnej správy. Význam civilného núdzového plánovania je zdôraznený aj skutočnosťou, že na hlavnom štábe NATO v Bruseli pracuje aj Direktoriát pre civilné núdzové plánovanie (CEPD HQ NATO). Každá krajina začlenená do NATO môže mať vlastný model civilného núdzového plánovania, pričom CEPD HQ NATO zisťuje v dvojročných intervaloch dotazníkovou formou skutkový stav, pripravenosť a funkčnosť systému [28].

Bezpečnosť Európy však v súčasnosti i naďalej ohrozuje rad vojensko-politických rizík, ktoré majú svoj pôvod hlavne v zložitosti postupnej transformácie sa krajín bývalého východného bloku. I keď ich atomizácia je v rozpore so všeobecnou tendenciou globalizácie, proces demokratických zmien je nezvratný. Napriek tomu sa objavuje rad národnostných, ale

tiež náboženských problémov, ktoré môžu prerásť do otvorených konfliktov. Príkladom je vnútorná nestabilita niektorých štátov na území bývalej Juhoslávie, ale tiež krajín všeobecne na východ od SR. Problémom sú tiež nedoriešené vzťahy Grécka a Turecka, ktoré sú o to zložitejšie, že tieto krajiny sú členmi NATO.

Velenie NATO hľadá cesty, ako si udržať aktívny postoj v monitorovaní a analýze krízových javov kdekoľvek na svete a následne v prijímaní účinných opatrení s cieľom zabrániť prepuknutie otvorených konfliktov. Má prepracovaný systém krízového manažmentu, ktorého hlavnou úlohou je prevencia vzniku kríz na medzinárodno-politickej úrovni. Na druhej strane však Washingtonský summit NATO prijal v apríli 1999 novú Strategickú koncepciu aliancie, ktorá kladie veľký dôraz na krízové riadenie, ale vytvára priestor v časti 4, čl. 41 aj na zásah ozbrojených síl NATO v operáciách, ktoré nie sú pokryté článkom 5 o kolektívnej obrane [31].

1.1.3 Ekonomický vývoj a jeho vplyv na vznik a vývoj krízového manažmentu

V druhej polovici 19. storočia sa v súlade s obrovským rozmachom výroby hľadajú aj účinné a efektívnejšie metódy riadenia hospodárskych organizácií i technologických procesov. V USA sa koncipuje tzv. manažment. Je to metóda riadenia organizácií v podmienkach trhového hospodárstva, ktorá sa vyznačuje dostatočne pružnou konkurenčnou štruktúrou a nezablokovanými cenovými mechanizmami, schopnými poskytovať kritéria na objektívnu kalkuláciu nevyhnutnú na efektívnu alokáciu disponibilných zdrojov, ako aj na spontánne impulzy ekonomického rastu. Efektívne nástroje manažmentu začali byť využívané aj mimo ekonomickej sféry. Stále viac sa začínajú využívať v štátnej správe s dôrazom na všeobecné zabezpečovanie ochrany osôb a majetku, vnútornej bezpečnosti a poriadku v štáte, ako aj obrany.

Budúce československé hospodárstvo sa od polovice devätnásteho storočia rozvíjalo cyklickým spôsobom v rámci Rakúsko-Uhorska. Medzi Čechami, Moravou a Sliezscom na jednej strane a Slovenskom a Zakarpatskou Ukrajinou na strane druhej boli značné rozdiely v hospodárskej štruktúre i vo vyspelosti. Kým české teritórium malo rozvinutú priemyselnú výrobu, východná časť územia mala poľnohospodársky charakter. Industrializácia maďarskej časti monarchie začala až po rakúsko-uhorskom vyrovnaní v roku 1867 a postupovala veľmi pomaly. Zrýchlenie rozvoja nastalo až na konci 19. storočia, kedy sa začína využívať lacná pracovná sila Slovenska a pomerne dobrá surovinová základňa.

Prvá svetová vojna hlboko zasiahla do priemyslového vývoja českých území i Slovenska. Zbrojná konjunktúra podnietila rast výroby a počtu pracovníkov v hutníctve, strojárstve, banskom a chemickom priemysle, ale tiež aj v niektorých odvetviach ľahkého priemyslu pracujúceho v prospech ozbrojených síl. Na druhej strane poklesla výroba v potravinárskom priemysle, v stavebníctve a v rade odvetví ľahkého priemyslu. Po skončení vojny bola výroba o 50 % nižšia ako v roku 1913.

Po rozpade Rakúsko-Uhorska sa Československo stalo priemyslovo najvyspelejším nástupníckym štátom bývalej monarchie. Na jeho území zostalo skoro 70 % kapacity priemyselnej kapacity Rakúsko-Uhorska, no objavil sa aj rad nových problémov.

Medzi rozhodujúce problémy je možné zaradiť:

- nutnosť nájsť nové trhy za niekdajší rakúsko-uhorský trh,
- potrebu premeniť vojnovú výrobu na civilnú.

V rokoch 1919 – 1921 sa československému priemyslu podarilo do značnej miery prekonať povojnové ťažkosti. Povojnoveému rastu priemyselnej výroby i prieniku amerických tovarov na európsky trh však nezodpovedala úroveň kúpyschopnosti obyvateľov. V roku 1921 sa začínajú prejavovať príznaky hospodárskej krízy, ktorá vyvrcholila v roku 1922. Pokles výroby sa podarilo zastaviť až začiatkom roku 1923, kedy začína mierny nárast výroby. Táto hospodárska kríza bola ťažkou skúškou, ktorá rozvrátila hospodárstvo mnohých krajín. V porovnaní so svetovou hospodárskou krízou v rokoch 1929 – 1933 však boli jej negatívne vplyvy len mierne. 29.10.1929 došlo ku krachu na burze v New Yorku, ktorý odštartoval celosvetovú hospodársku krízu hodnotenú ako najhoršiu v ľudských dejinách. Kríza priniesla obrovský pád výroby (v USA poklesla výroba v rok 1932 na 53,8 % oproti roku 1929) a s ním spojenú nezamestnanosť (30 – 40 mil. pracujúcich), ale tiež zostrila medzinárodné rozpory a prispela k militarizácii mnohých krajín [18]. Táto skutočnosť sa po skončení krízy v rokoch 1934 – 1937 stala jednou z dôležitých príčin rozvoja zbrojárskej výroby. Československý zbrojársky priemysel pracoval pre domáci i zahraničný trh a zamestnával čoraz viac ľudí.

Roky 1937 – 1938 však opäťovne pribrzdili hospodársky rozvoj a priniesli úpadok priemyselnej výroby (v priemere o 15 %). Vo svete narastá napätie a na mnohých miestach sa schýľuje k vojne. Na jar v roku 1938 obsadilo Nemecko Rakúsko, v Španielsku a Číne sa bojuje. Nasledujúce roky sú spojené s 2. svetovou vojnou. Rozbitie ČSR a podriadenie sa Nemecku so sebou prinieslo čiastočný hospodársky rozvoj. Zbrojárska výroba a budovanie dopravných tepien smerom na východ slúžili fašistickému Nemecku.

Koniec 2. svetovej vojny v máji 1945 sa niesol v znamení dvoch víťazov, USA so spojencami a Sovietskeho zväzu, ktorí si rozdelili sféry vplyvu v Európe. Východná Európa začína postupne preberať komunistické ideály a budovať hospodárstvo na princípoch direktívne riadenej ekonomiky a spoločnom vlastníctve výrobných prostriedkov, kým západoeurópske krajiny pokračovali v rozvíjaní demokratických princípov platných v medzivojnovom období. Tzv. studená vojna so sebou priniesla aj rôzne hospodárske obmedzenia a embarga, priemyselnú špionáž a snahy dokázať, že každý z uvedených systémov je ten lepší.

Obdobie od roku 1945 do roku 1990 je spojené s hospodárskym rastom, ale aj s obrovským technickým a technologickým rozvojom. Nové technológie sú čoraz zložitejšie, ale aj zraniteľnejšie. Ľudstvo sa ohrozilo radom technologických havárií, ktoré spôsobili obrovské materiálové škody, straty na ľudských životoch, ale aj ekologické katastrofy. Najväčšou z nich bola havária jadrovej elektrárne v Černobyle. Obrovské straty na ľudských životoch však spôsobil aj únik metyl izokyanátu v Bhopále a rad ďalších havárií v priemysle, prípadne katastrof v dopravných procesoch.

Západné demokracie dosahovali ekonomický rozvoj i napriek značnej miere nezamestnanosti a ich životná úroveň bola vyššia ako vo východoeurópskych krajinách, kde bola formálna úplná zamestnanosť. Najchudobnejšie boli rozvojové krajiny, kde sa nedarilo odstrániť trvalú hrozbu hladu a epidémií. Rozdiely v životnej úrovni jednotlivých krajín sa neustále prehlbovali.

Koniec osemdesiatych rokov priniesol so sebou koniec bipolárneho rozdelenia sveta. Krajiny bývalého východného bloku sa vracajú k trhovému hospodárstvu a postupne privatizujú výrobné kapacity. Začína do nich prenikať západný kapitál a ich ekonomiky sa čoraz viac otvárajú a postupne transformujú. Tento proces je spojený s radom rizík a problémov. Výrobné programy mnohých podnikov sú neperspektívne, výrobky sa nedokážu presadiť na domácich, ani zahraničných trhoch. Podniky sú nútené znižovať výrobu, prípadne zatvoriť prevádzku. Nezamestnanosť má napriek enormnému úsiliu vlád stúpajúcu tendenciu. V deväťdesiatych rokoch sa uvedené problémy prehlbujú aj v SR a politická nestabilita ich ešte zväčšuje.

Permanentná kríza regionálnej, ale aj svetovej ekonomiky má rad konkrétnych príčin, ktoré je nutné postupne riešiť:

- globálne ekonomické problémy,
- problémy spojené s prechodom z direktívnej na trhovú ekonomiku,
- obrovské ekonomické rozdiely medzi jednotlivými krajinami v regiónoch,
- surovinové problémy s dôrazom na ropnú krízu,
- rastúca nezamestnanosť v prevažnej väčšine krajín,
- vnútorné problémy krajín EÚ,
- obrovské úsilie asociovaných o vstup do EÚ a splnenie stanovených podmienok môže obmedzovať rozvoj,
- negatívne dopady ekonomickej kriminality,
- snahy o znižovanie inflačných tlakov a dosahovanie trvalého ekonomického rastu.

Medzinárodný menový fond a Svetová banka vidia perspektívu svetového hospodárstva v pokračujúcej globalizácii, čo má rad odporcov. Snahy o hľadanie nových prístupov a proklamovanie zamerania na pomoc chudobným krajinám je málo účinné. Štatistiky hovoria, že až 13 % obyvateľov našej planéty trpí neustálym hladom a chorobami vyvolanými podvýživou.

Svetoví ekonómovia hľadajú cesty ako riešiť hospodárske problémy na makro i mikroekonomickej úrovni. Zdôrazňujú nutnosť včas odhaľovať príznaky ekonomických kríz, eliminovať ich a riadiť krízové javy tak, aby minimalizovali škody a straty. Tieto úlohy patria medzi základné problémy krízového manažmentu pôsobiaceho v hospodárskom prostredí.

1.2 VÝVOJ NÁZOROV NA ZABEZPEČENIE OBRANY, OCHRANY A BEZPEČNOSTI NA NAŠOM ÚZEMÍ

Národy žijúce na území prvej ČSR boli dlhodobo pod vplyvom nemecky hovoriacich národov na západ od rieky Morava a na východ od nej maďarského národa. Vývoj českého i slovenského národa bol ovplyvňovaný a smerovaný odlišne. Kým územie Čiech a Moravy bolo priemyselne rozvinuté na úrovni západoeurópskych štátov, Slovensko bolo zamerané v rozhodujúcej miere na agrárnu výrobu. V čase vzniku samostatnej ČSR mali obidva národy rozdielnu štartovaciu čiaru na všetkých úsekoch politického, sociálneho, kultúrneho i

hospodárskeho života. Všetky otázky súvisiace s riešením krízových javov boli pre ČSR nové a odpoveď na ne hľadali politici vo vyspelých krajinách vtedajšej západnej Európy s dôrazom na Francúzsko, Veľkú Britániu a Taliansko.

Po rozpade Rakúsko-Uhorska a vytvorení samostatnej ČSR sa začína formovať československá armáda a postupne konštituovať systém zabezpečenia obrany a bezpečnosti nového štátu. Základ československej armády tvorili príslušníci bývalej rakúsko-uhorskej armády a legionári. Armáda bola budovaná podľa koncepcie uplatňujúcej francúzske a talianske skúsenosti.

I keď sa legislatíva nového štátu vytvárala postupne, patril branný zákon č.193/1920 Zb. medzi prvé legislatívne normy a vytváral základné predpoklady na riešenie otázok obrany a jej všestranné zabezpečenie. Boli v ňom riešené aj otázky súvisiace s vplyvom prostredia na podnikateľské aktivity a ich možné ohrozenie, ktoré nie je ovplyvniteľné podnikateľom. Neskôr na tento zákon nadviazali ďalšie právne normy :

- zákon č.117/1924 Zb. o požadovaní dopravných prostriedkov na vojenské účely,
- zákon č.63/1935 Zb. o vyvlastňovaní pre potreby obrany štátu,
- zákon č. 82/1935 Zb. o ochrane proti leteckým útokom.

Keďže už po niekoľkých rokoch prax ukázala, že zákon má rad nedostatkov, ktoré nie je možné úplne odstrániť ani prostredníctvom novelizácií a ďalších doplnkových zákonov, začal sa pripravovať nový zákon. Napriek tomu, že prvý variant zákona bol predložený na pripomienkovanie už v roku 1926, rad zmien, doplnkov a pripomienok spôsobil, že jeho konečné schválenie bolo možné až po desiatich rokoch.

Dokončenie spracovania návrhu zákona č.131/1936 Zb. o obrane a proces jeho schvaľovania boli do značnej miery ovplyvnené vtedajšou medzinárodnopolitickou a vojensko-politickou situáciou v Európe, predovšetkým v Nemecku. Aj keď rastúca hrozba vojenského ohrozenia vtedajšej ČSR ovplyvnila charakter pripravovaného zákona, ktorý riešil prioritne vojenské otázky, predsa sú v ňom na veľmi dobrej úrovni prepracované otázky ekonomického zabezpečenia obrany v podmienkach trhového hospodárstva. Dôraz bol položený na vytváranie strategických zásob a na zabezpečenie výroby v čase vojny. Z tohto pohľadu boli v zákone veľmi precízne rozpracované nasledovné princípy :

- ekonomická demokracia - právo subjektu rozhodovať o smere podnikania, slobodne rozhodovať o používaní svojich disponibilných zdrojov a tým niesť aj riziko a dôsledky svojich rozhodnutí, a to i počas krízových situácií v štáte,
- dôsledné oddelenie podnikateľskej sféry od štátnej sféry - snaha minimalizovať inštitucionálne riziká a odstrániť centrálné krytie čiastkových rizík podnikateľov zásahmi štátnych úradníkov, prípadne i politikov,
- dosiahnutie bezpečnosti štátu zachovávaním základných zdrojov národného hospodárstva - na základe odôvodneného ohrozenia a reálnej hrozby, jej analýzy a podrobnej špecifikácie,
- funkčné prepojenie súbežne pôsobiacich orgánov prostredníctvom novovytvoreného orgánu s príslušnými kompetenciami - orgán, ktorý rieši možnosti zabezpečenia obrany a v súlade s najvýhodnejšími podmienkami ju organizačne pripravuje,
- zabezpečovanie obrany prostredníctvom vybraných činností a prác v mieri - v súlade so zabezpečením prosperity jednotlivca a zachovaním rozširujúceho sa otvoreného

ekonomického systému založeného na trhových princípoch s minimálnym narušením obchodu a všeobecne uznávaných ekonomických pravidiel,

- ochrana proti hospodárskym ťažkostiam počas krízových situácií - dôraz bol položený na zabezpečenie výživy obyvateľstva a na účelné hospodárenie s vecnými prostriedkami, vrátane prípravy tzv. lístkového systému zásobovania,
- zabezpečenie klľudu a poriadku v štáte - najnutnejšie opatrenia na ochranu životov obyvateľov a ich majetku silami a prostriedkami polície, vo výnimočných prípadoch i ozbrojených síl.

Branná politika ČSR obsahovala prípravu brannej moci, diplomacie, mobilizáciu ľudských a materiálových zdrojov, ako aj transformáciu ekonomiky na podmienky vojny a prípravu obyvateľstva. Úlohou štátu bolo vykonať všetky opatrenia tak, aby bol prechod z mierových podmienok na vojnový stav plynulý. Zabezpečovanie obrannej funkcie štátu bolo chápané ako existenčná otázka. Obranný systém preto zasahoval do všetkých úsekov štátneho a spoločenského života a na všetkých úrovniach spoločnosti bol prijatý s maximálnym pochopením. Zákon o obrane stanovil okrem iného tieto *zásady* :

- prezident bol vrchným veliteľom brannej moci, ktorý vyhlasoval vstup štátu do brannej pohotovosti (vojnu mohol vyhlásiť len so súhlasom Národného zhromaždenia),
- veliteľ brannej moci bol podriadený prezidentovi a riadil obranné operácie,
- vláda republiky zodpovedala za riadenie obranných príprav a počas vojny za zabezpečenie obrany,
- Najvyššia rada obrany štátu (NROŠ) bola užším orgánom, ktorý zabezpečoval obranu štátu v mieri aj vo vojne, pričom rozhodnutia boli záväzné pre príslušné rezorty,
- predsedom NROŠ bol predseda vlády, členov menoval prezident, stálymi členmi s poradným hlasom boli generálny inšpektor brannej moci a náčelník hlavného štábu.

Hlavné úlohy NROŠ spočívali v:

- príprave vojnového finančného plánu,
- vydávaní smernice pre prideľovanie pracovných síl,
- zabezpečení dopravnej siete a využívaní dopravných prostriedkov v období BPŠ,
- zabezpečení vojnovej výroby, surovín, potravín a materiálu pre rozvinuté ozbrojené sily i obyvateľstvo,
- spracovaní Plánu ochrany štátu (proti krízovým situáciám), Plánu ochrany obyvateľstva (proti útoku protivníka), Smernice pre brannú výchovu a Smernice koordinujúcej činnosť štátnej správy pri zabezpečovaní obranných príprav.

Pomocným orgánom pri zabezpečovaní obrany bol Medziministerský zbor obrany štátu, v ktorého kompetencii boli hlavne vojenské otázky zabezpečovania obrany. Rozhodujúci podiel na zabezpečovaní obrany malo MNO a MV, ktoré okrem iného od októbra 1936 vytváralo Stráž obrany štátu.

Zákon o obrane podrobne riešil i otázky ekonomického zabezpečenia obrany. Stanovoval zásady, podľa ktorých sa organizovala vojnová výroba. Medzi základné zásady patrilo:

- vytypovanie podnikov dôležitých pre obranu štátu (energetika, strojárstvo, elektrotechnika, zbrojný priemysel,...),
- vyčlenenie osobitnej kategórie výrobných organizácií, ktorú tvorili registrované podniky podliehajúce prísnemu režimu (zbrojný priemysel,...),
- posúdenie štátnej spoľahlivosti majiteľov registrovaných podnikov (v týchto podnikoch nesmeli byť zamestnávané štátne nespoľahlivé osoby),
- podliehanie pracovnej povinnosti po vyhlásení brannej pohotovosti (zamestnanci registrovaných podnikov ihneď, ostatní až po vyhlásení vládneho nariadenia),
- povinné poskytovanie vecných prostriedkov pre potreby obrany (napr. automobily) právnickými a fyzickými osobami,
- vytvorenie Najvyššieho úradu hospodárskeho (NÚH) v období BPŠ (zvláštne oddelenia na ministerstvách v mieri zabezpečovali prípravu systému) - úrad riadil celé národné hospodárstvo (zemské, okresné a obecné orgány),
- príprava zbrojnej výroby na úrovni vlády - vládne nariadenia (priamo), kapitálová účasť v akciových spoločnostiach, daňové úľavy, colná politika (nepriamo),
- transformácia národného hospodárstva v období BPŠ na báze podnikov (hľadisko rentability nahradilo hľadisko zabezpečenia obrany).

V ČSR bol 11.4.1935 prijatý zákon č. 82/1935 Zb. o ochrane proti leteckým útokom, ktorého úlohou bolo vytvoriť podmienky na zmiernenie, prípadne úplné odvrátenie nebezpečenstva leteckých útokov vo vojne. Protiletecká obrana a ochrana stanovovala rad opatrení aktívneho i pasívneho charakteru proti nepriateľským lietadlám, ktoré plnili ozbrojené sily, právnické aj fyzické osoby. Dôležitou súčasťou celého systému bola hlásna služba, ktorej úlohou bolo ohlasovanie náletu nepriateľského letectva. Civilná protiletecká ochrana bola zabezpečovaná orgánmi štátnej správy. Jednotlivé opatrenia museli byť vykonávané v súlade s vojenskými prípravami. Civilnú protilietadlovú ochranu zabezpečovalo ministerstvo vnútra s ministerstvom národnej obrany a ďalšími dotknutými ministerstvami a orgánmi štátnej správy.

V rámci civilnej protileteckej ochrany bolo v každej obci potrebné:

- vytvoriť systém protileteckej ochrany a vycvičiť jej príslušníkov,
- zostaviť plán protileteckej ochrany v obci, zabezpečiť vecné prostriedky a vykonať prípravné opatrenia [8].

Prípravné opatrenia financované štátnym rozpočtom obsahovali:

- zdokonalenie požiarnej ochrany,
- zlepšenie zdravotníckeho zabezpečenia,
- skvalitnenie vodárenských zariadení,
- zdokonalenie telefónneho spojenia [8].

Všeobecná mobilizácia v septembri 1938 dokázala, že legislatívny základ riešenia krízových situácií, spracovanie mobilizačných i krízových plánov, ako aj ich reálne plnenie

zabezpečujú pripravenosť štátu na obranu, prípadne na riešenie ďalších krízových situácií. Najväčším nedostatkom boli dopravné možnosti národného hospodárstva :

- železnice neboli smerované diagonálne, ale hviezdicovito do centier,
- požiadavky na železničnú dopravu počas mobilizácie (cca 1 mil. osôb) a zaujímania operačnej zostavy boli pomerne vysoké a železnice ich zabezpečovali len s maximálnym nasadením síl a prostriedkov:
 - cca 1000 vlakov na mobilizáciu,
 - cca 1200 vlakov na zaujatie operačnej zostavy,
 - evakuačná preprava,
- v ČSR bol kritický nedostatok automobilovej techniky:
 - z civilného sektoru nastúpilo cca 50 - 70 % automobilov,
 - po krátkom čase bolo značné množstvo tejto techniky mimo prevádzku,
 - prevažná väčšina vodičov nemeckej národnosti nenastúpila.

Uvedené skutočnosti potvrdili názory vojenských odborníkov, ktorí upozorňovali na nedostatočnú pripravenosť vojnovej infraštruktúry s dôrazom na smerovanie železničných tratí a ich výkonnosť. Najväčšie nedostatky však boli zistené v zabezpečení automobilovou technikou. Vláda ČSR sa preto dňa 29.9.1938 rozhodla kúpiť 2000 nákladných automobilov z USA a doplniť tak nedostatočne vybavený automobilový park armády. Vzhľadom na ďalší vývoj udalostí sa už tento zámer neuskutočnil.

Obdobie medzi dvoma svetovými vojnami sa do histórie ľudstva zapísalo aj svetovou hospodárskou krízou, ktorá mala veľmi negatívne dopady aj na národné hospodárstvo mladej ČSR. Rozsiahly rast nezamestnanosti, obrovský pokles výroby a znehodnotenie meny do značnej miery rozkolísali sociálnu hladinu. Štát musel zdokonaľovať vnútorné represívne nástroje, aby odolal sociálnym tlakom živeným v tomto období i myšlienkami súvisiacimi s existenciou prvého štátu so spoločným vlastníctvom výrobných prostriedkov a centrálne riadenou ekonomikou, ktorý zdôrazňoval zásady sociálnej rovnosti.

Ďalší vývoj dokázal, že ani prepracovaná legislatíva, ani dokonalá pripravenosť na obranu, prípadne na riešenie ďalších krízových javov v spoločnosti, schopnosť a odhodlanie brániť republiku proti vonkajšej, ale i vnútornej hrozbe, nie sú nič platné proti politickej vôli a dohode veľmocí. ČSR sa rozpadla a jej vývoj sa do skončenia vojny v roku 1945 zastavil.

Po skončení vojny nadviazala právna úprava otázok obrany na medzivojnovú úroveň. Postupne boli právne normy derogované novou legislatívnou úpravou, ktorá odpovedala novej politickej situácii. Tá sa po februári 1948 jednoznačne priklonila k politike Sovietskeho zväzu a začala budovať spoločnosť na beztriednom princípe a hospodárstvo na zásadách direktívne riadenej ekonomiky. Svet sa rozdelil na dva antagonistické tábory, ktoré začali obrovské zdroje vkladať do obranných príprav, do prípravy na vedenie jadrovej vojny. Príprava na riešenie iných krízových situácií sa dostala úplne do úzadia.

Ďalšia zásadná zmena nastala po prijatí zákona č. 40/1961 Zb. o obrane ČSSR. Týmto zákonom bola zrušená platnosť právnych noriem z obdobia 1924 až 1936. Nový zákon

o obrane bol koncipovaný veľmi všeobecne a politicko-propagačne. Neposkytoval právnu reguláciu vzťahov, ktoré vznikajú v záujme príprav na obranu v národnom hospodárstve. V centralisticky riadenom systéme, kde bol štátny plán chápaný ako zákon, nebolo nutné vytvárať ďalšie právne normy, ktoré by koordinovali obranné prípravy. Štátna plánovacia komisia dostala za úlohu pripravovať ekonomické zabezpečenie obrany (tzv. hospodárske mobilizačné prípravy).

Hospodárske mobilizačné prípravy (HMP) sa stali pojmom pre obranné prípravy vykonávané v mieri, ktoré zahrňovali legislatívne, plánovacie, technické, personálne a ďalšie opatrenia. Systém vychádzal z týchto predpokladov:

- vojna mala byť vedená koalíčným spôsobom,
- pripravenosť bola orientovaná len na vojnu, nie na ostatné druhy krízových situácií,
- ekonomická stránka bola založená na centralistickom princípe riadenia,
- riadenie výroby, služieb a sústredovania zásob bolo zabezpečené formou záväzných úloh štátneho plánu,
- zodpovednosť za HMP sa nedala konkrétne zistiť,
- riziko bolo eliminované centrálnymi zásahmi a predisponovaním zdrojov z iných oblastí,
- rozpočtový plán sa stal základným dokumentom prechodu mierovej ekonomiky na vojnové hospodárstvo (vychádzal z princípov centrálného plánovania).

Prípravy na riešenie ostatných krízových situácií boli formálne. Vtedajšia civilná obrana bola podriadená ministerstvu národnej obrany a pripravovala sa skôr na jadrovú vojnu, než napríklad na odstraňovanie následkov priemyselných havárií a ekologických katastrof. Tieto boli z propagandistických dôvodov predmetom prísneho utajovania. Napriek propagovaným heslám o všeobecnej pripravenosti a starostlivosti o človeka boli možnosti ochrany obyvateľstva v krytoch s filtroventilačným zariadením viac než desaťkrát nižšie ako napríklad vo Švajčiarsku alebo Švédsku. Na druhej strane boli kladené enormné požiadavky na železničnú dopravu v snahe vytvoriť podmienky na prepravu spojeneckých vojsk na západné hranice. V neposlednom rade bolo v systéme zabezpečovania obrany zamestnané značné množstvo ľudí, čo napomáhalo pri zabezpečovaní plnej zamestnanosti.

November 1989 znamenal zásadný politický, ale tiež hospodársky prelom vo vývoji našej spoločnosti. Uvedené zmeny bolo nutné legislatívne zabezpečiť, a tým vytvoriť základy demokratického štátu. Nová legislatíva bola koncipovaná podľa skúseností vyspelých západných demokracií, no snažila sa využívať aj pozitívne tradície a fungujúce mechanizmy, ktoré sa v našich podmienkach uplatnili.

Podstatná zmena sa uskutočnila v ekonomike. Direktívne riadená ekonomika sa po viac ako štyridsiatich rokoch postupne transformovala na trhovú. Novela kompetenčného zákona (zákon č.297/90 Zb.) rozhodla o prechode pôsobnosti Štátnej plánovacej komisie na Federálne ministerstvo hospodárstva (FMH) a Federálne ministerstvo pre strategické plánovanie (FMPSP). Postupnej transformácii hospodárstva sa musel prispôbiť aj systém prípravy na riešenie všetkých druhov krízových javov, z ktorých najzložitejší môže byť vojnový stav (do roku 2002 nazývaný branná pohotovosť štátu).

FMH navrhlo na základe uznesenia piatej schôdze Rady obrany štátu transformovať hospodárske mobilizačné prípravy na hospodársku mobilizáciu a rozpočtové plánovanie

nahradiť krízovým plánovaním. Proces prípravy štátu na obranu patrí aj naďalej medzi prioritné úlohy štátnej správy, no čoraz väčšia pozornosť je venovaná príprave na riešenie všetkých foriem krízových situácií v prírode, spoločnosti, technologických procesoch i v doprave. Začína sa zvažovať možnosť širšieho zapojenia síl, prostriedkov a zdrojov určených na obranu aj na riešenie mierových krízových situácií. Podnikateľské subjekty sú do plnenia úloh na úseku, bezpečnosti, ochrany a obrany zapájané nie na základe nariadenia, ale v súlade s vlastným rozhodnutím na základe zmlúv o budúcej zmluve.

Začiatkom deväťdesiatych rokov dvadsiateho storočia sa začali čoraz viac presadzovať ambície slovenského národa na vytvorenie samostatnej republiky. Tento proces bol zavŕšený 1. septembra 1992, kedy bola prijatá Ústava SR a Predsedníctvo SNR ju vyhlásilo svojím uznesením. V čl. 25 Ústavy SR bolo stanovené, že obrana SR je vecou cti každého občana. Prijatím Ústavy SR sa začal proces rozdelenia ČSFR, ktorého významnou súčasťou bolo rozdelenie armády, jej majetku a štátnych hmotných rezerv určených na riešenie krízových situácií. Túto činnosť však muselo sprevádzať prijatie aspoň tých najzákladnejších legislatívnych noriem.

V decembri 1992 bol Slovenskou národnou radou prijatý zákon č.2/93 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon SNR č. 347/90 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy SR v znení neskorších predpisov. Podľa tohto zákona bolo zriadené MO SR a rad ďalších ústredných orgánov štátnej správy a vymedzili sa ich kompetencie. Na úseku zabezpečovania ochrany, vnútornej bezpečnosti a obrany zastávajú významné miesto:

- ◆ Úrad vlády SR, v organizácii ktorého bol zriadený Odbor obrany a bezpečnosti (neskôr sekcia),
- ◆ Úrad jadrového dozoru SR,
- ◆ Správa štátnych hmotných rezerv SR,
- ◆ ďalšie vecne príslušné ústredné orgány štátnej správy.

V tom istom termíne bol prijatý aj zákon č. 3/93 Z.z. o zriadení Armády SR. Uvedený zákon vytýčil v § 2 úlohy Armády SR. Uložil jej zabezpečovať obranu slobody, nezávislosti, suverenity a územnej celistvosti SR a podieľať sa na odstraňovaní následkov živelných pohrôm a katastrof ohrozujúcich ľudské životy alebo majetok vo veľkom rozsahu. Z druhej časti úlohy je vidieť, že Armáda SR sa stáva nástrojom na riešenie rozsiahlych krízových situácií, z ktorých krajnou môže byť branná pohotovosť štátu.

Uvedené zákony nadobudli účinnosť dňom vzniku samostatnej Slovenskej republiky 1.1.1993. Stali sa základom formovania ústredných orgánov štátnej správy novej samostatnej Slovenskej republiky i jej ozbrojených síl, ako i ďalších zložiek systému bezpečnosti, ochrany a obrany.

Transformácia celej spoločnosti, vytváranie nového právneho prostredia, decentralizácia a modernizácia verejnej správy, transformácia hospodárstva a postupná reštrukturalizácia výroby, zahraničné aktivity SR a snahy o začlenenie sa do EÚ i NATO, to všetko je dlhodobý proces, ktorý je možné plniť len metódou postupných krokov. Okrem nesporných pozitívnych výsledkov má však SR aj rad problémov, ktoré sú spojené s nevykryštalizovanou politickou scénou a nedostatočnou politickou kultúrou, s neujasnenými dlhodobejšími koncepciami a cieľmi, ale tiež s problémami v hospodárskej oblasti a z nej plynúcou vysokou nezamestnanosťou.

Od vytvorenia samostatnej SR až do súčasnosti prijala NR SR celý rad zákonov, ktoré legislatívne riešia problematiku ochrany, vnútornej bezpečnosti a obrany SR. Okrem toho bolo vydaných niekoľko nariadení vlády SR, ako aj rezortných právnych noriem, ktoré sú zamerané na problematiku riadenia v priebehu krízových situácií. Medzi takéto právne normy patrí :

- Zákon FZ ČSFR č.369/90 Zb. o obecnom zriadení, ktorým sa vymedzuje pôsobnosť obce na úseku obrany a civilnej ochrany obyvateľstva.
- Zákon NR SR č.3/93 Z.z. o zriadení Armády SR v znení neskorších predpisov, ktorý sa okrem iného zaoberá aj využitím síl a prostriedkov Armády SR na riešenie mierových krízových situácií.
- Zákon NR SR č.42/94 Z.z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov, ktorý upravuje podmienky zabezpečovania účinnej ochrany života, zdravia a majetku fyzických a právnických osôb pred následkami krízových situácií. Stanovuje pôsobnosť a hlavné úlohy orgánov verejnej správy, ako aj fyzických a právnických osôb pri riešení krízových situácií.
- Zákon NR SR č.82/94 Z.z. o štátnych hmotných rezervách, ktorý rieši otázky členenia, vytvárania a obhospodarovania ŠHR, pričom sa zaoberá otázkami ich využitia počas krízových stavov.
- Zákon NR SR č.100/96 Z.z. o ochrane štátneho tajomstva, služobného tajomstva, o šifrovej ochrane informácií a o zmene a doplnení trestného zákona, ktorý rieši otázky práce s utajovanými skutočnosťami (bol nahradený zákonom NR SR č. 215/2004 Z.z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov).
- Zákon NR SR č.222/96 Z.z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov - zriaďuje krajské úrady, stanovuje ich pôsobnosť a vymedzuje úseky štátnej správy v pôsobnosti krajských a okresných úradov, vrátane otázok riadenia krízových situácií a právomocí ich prednostov na týchto úsekoch voči orgánom miestnej samosprávy a právnickým osobám.
- Zákon NR SR č.351/97 Z.z. Branný zákon, ktorý okrem iného vymedzuje zloženie a úlohy všetkých druhov ozbrojených síl SR, stanovuje rozsah mimoriadnych opatrení, vrátane mobilizácie ozbrojených síl a organizáciu a pôsobnosť štátnej správy na úseku obrany.
- Zákon NR SR č.370/97 Z.z. o vojenskej službe, ktorý rieši priebeh služby profesionálnych vojakov i vojakov povinnej služby.
- Ústavný zákon č.227/2002 Z.z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu – uzatvára možnosti obmedzenia ľudských práv a slobôd počas krízových stavov, stanovuje činnosť ústavných zákonov počas krízových stavov a vytvára systém bezpečnostných rád.
- Zákon NR SR č. 387/2002 Z.z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu –stanovuje úlohy vlády SR, ministerstiev a orgánov miestnej štátnej správy počas krízových stavov. Vytvára krízové štáby.
- Zákon NR SR č. 319/2002 Z.z. o obrane SR – stanovuje zásady organizácie a komplexného zabezpečenia obrany SR ozbrojenými silami, MO SR, ostatnými rezortmi, orgánmi miestnej štátnej správy a samosprávy.
- Zákon NR SR č. 320/2002 Z.z. o brannej povinnosti – stanovuje povinnosti občanov SR vo vzťahu k obrane a ozbrojeným silám.

- Zákon NR SR č. 321/2002 Z.z. o ozbrojených silách – zavádza pojem ozbrojené sily SR a nahrádza zákon o armáde, železničnom vojsku a niektoré nižšie právne normy. Stanovuje štruktúru, pôsobnosť a úlohy ozbrojených síl.
- Zákon NR SR č. 129/2002 Z.z. o integrovanom záchrannom systéme – vytvoril podmienky na koordinované vykonávanie záchranných činností, stanovil základné a ostatné záchranné zložky a zaviedol linku tiesňového volania.
- Zákon NR SR č. 110/2004 Z.z. o fungovaní Bezpečnostnej rady SR v čase mieru – stanovuje pôsobnosť BR SR a jej výborov v čase mieru.
- Vyhláška MF SR č.294/94 Z.z. o financovaní civilnej ochrany z prostriedkov štátneho rozpočtu - vyhláška upravuje zásady financovania CO s dôrazom na výdavky používané na prípravu CO v mieri a na opatrenia CO počas krízových situácií s dôrazom na obdobie brannej pohotovosti štátu.
- Vyhláška MF SR č.297/94 Z.z. o stavebno-technických požiadavkách na stavby a o technických podmienkach zariadení vzhľadom na požiadavky CO.
- Vyhláška MV SR č.27/95 Z.z. o zabezpečovaní organizovania jednotiek CO - vyhláška definuje jednotky CO, kategorizuje ich a stanovuje zásady ich vytvárania.
- Vyhláška MV SR č.75/95 Z.z. o zabezpečení evakuácie - vyhláška upravuje podrobnosti zabezpečovania evakuácie v prípade ohrozenia a krízových situácií, vrátane brannej pohotovosti štátu. Stanovuje povinnosti orgánov verejnej správy pri plánovaní a zabezpečovaní evakuácie, časové normy evakuácie a zásady jej organizácie.
- Vyhláška MV SR č.173/95 Z.z. v znení vyhlášky MV SR č.385/98 Z.z. o zabezpečovaní záchranných, lokalizačných a likvidačných prác - vyhláška stanovuje zásady organizácie záchranných, lokalizačných a likvidačných prác v prípade vzniku krízových situácií. Vytyčuje etapy záchranných, lokalizačných a likvidačných prác a stanovuje sily a prostriedky na ich vykonanie.
- Vyhláška MŽP SR č.19/96 Z.z., ktorou sa ustanovuje kategorizácia odpadov a vydáva Katalóg odpadov.
- Vyhláška MV SR č.86/96 Z.z. o zabezpečovaní technických a prevádzkových podmienok informačného systému CO - vyhláška upravuje zásady varovania a vyrozumienia obyvateľstva v prípade vzniku krízových situácií.
- Vyhláška MV SR č.300/96 Z.z. o zabezpečovaní ochrany obyvateľstva pri výrobe, preprave, skladovaní a manipulácii s nebezpečnými škodlivinami - vyhláška upravuje podrobnosti zabezpečovania ochrany obyvateľstva pred účinkami nebezpečných škodlivín v prípade vzniku mimoriadnych situácií pri ich výrobe, preprave, skladovaní a manipulácii s nimi. Upravuje zásady likvidácie následkov, vrátane dezinfekcie a deaktivácie životného prostredia.
- Vyhláška MV SR č.303/96 Z.z. na zabezpečenie prípravy na civilnú ochranu - vyhláška stanovuje zásady prípravy štátnych orgánov a odborných jednotiek civilnej ochrany, ale tiež obyvateľov na sebaobranu a vzájomnú pomoc v prípade vzniku krízových situácií.
- Nariadenie vlády ČSFR č.284/92 Zb. o opatreniach hospodárskej mobilizácie, ktoré stanovuje podmienky vytvárania zdrojov pre obdobie BPŠ, určuje obsah hospodárskej mobilizácie a deleguje právomoci v procese jej zabezpečenia (bola nahradená zákonom NR SR č. 414/2002 Z.z. o hospodárskej mobilizácii).

- Vyhláška MV SR č.201/2002 Z.z. o zabezpečovaní organizovania jednotiek CO a o zabezpečovaní záchranných, lokalizačných a likvidačných prác (nahradila vyhlášky MV SR č.27/95 a 193/95 Z.z.).

Uvedené právne normy, ale aj rad ďalších z rezortov obrany, vnútra, hospodárstva, zdravotníctva, dopravy a iných ústredných orgánov štátnej správy, vytvárajú právne prostredie, ktoré umožňuje postupne vytvoriť komplexný systém zabezpečenia ochrany osôb, hmotného majetku a životného prostredia, vnútornej bezpečnosti a poriadku v štáte, ako aj obrany SR pred ohrozením jej hraníc a suverenity. Tieto úlohy plní rad orgánov a organizácií štátnej správy, ale aj ďalších právnických osôb, ktoré je možné zaradiť do krízového manažmentu.

Vytvorenie komplexného systému krízového manažmentu na úrovni štátu je zložitý proces, ktorý sa začal hneď po vzniku samostatnej SR. Od tejto doby bolo vykonaných veľa pozitívnych krokov, no čas ukázal, že sme sa nevyhli ani omylom. Vytváranie Bezpečnostného systému štátu si v prvom rade vyžiadalo uskutočnenie radu zmien v právnom prostredí krízového riadenia, ktoré bolo do značnej miery poplatné politickému zriadeniu, ktoré bolo na našom území do konca osemdesiatych rokov a ktoré preferovalo otázky obrany pred ochranou občanov a majetku počas nevojenských kríz. Tieto sa však nedarilo pripraviť a v NR SR schváliť celý rad rokov, aj keď sa mnohé z nich začali pripravovať už od roku 1993.

Medzi takéto právne normy patrili hlavne:

- Ústavný zákon o bezpečnosti SR, ktorý uzákonil aj podmienky pre výnimočný stav (jeho potreba je stanovená čl.102, písm. b Ústavy SR),
- Zákon o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu,
- Zákon o zabezpečení obrany SR,
- Zákon o fungovaní Bezpečnostnej rady SR v čase mieru,
- Zákon o hospodárskej mobilizácii,
- Zákon o integrovanom záchrannom systéme.

Proces privatizácie slovenskej ekonomiky, jej postupná reštrukturalizácia a hľadanie nových výrobných programov je však sprevádzaný aj radom problémov na makro i mikroekonomickej úrovni. Rad podnikov začlenených v minulosti do systému zbrojnej výroby si v nadväznosti na jej konverziu nedokázal pripraviť náhradný výrobný program a doplatil na formálnu revitalizáciu. Napriek enormnému úsiliu manažmentu mnohých podnikov o oživenie výroby sa dostali do zlej ekonomickej situácie, ktorá bola v mnohých prípadoch vyvolaná aj druhotnou platobnou neschopnosťou a boli nútené ukončiť svoju činnosť. Čoraz častejšie sa začal v praxi uplatňovať zákon o konkurze a vyrovnaní. Miera nezamestnanosti má v SR v prevažnej väčšine stúpajúcu tendenciu a v niektorých regiónoch sa pohybuje na hranici 25 %. V takomto ekonomickom prostredí môžu byť veľmi účinne využité nástroje a postupy krízového riadenia.

Ako dokazuje nepretržitý rad konkrétnych krízových situácií, ktoré sprevádzajú ľudstvo od jeho vzniku až dodnes, nie je možné nájsť samospasný systém, ktorý by ich mohol úplne eliminovať. Na druhej strane platí zásada, že nečinnosť je katalyzátorom nových kríz. Ľudstvo je nútené prijať zásadu, že krízový manažment musí byť súčasťou každej ľudskej

aktivity, aby bolo možné obsiahnuť aj druhú stránku problému, t.j. pripraviť sa na situáciu, že všetko nebude prebiehať tak, ako si to človek naplánoval.

Podstatnú časť krízových situácií si človek spôsobuje sám. Svojou nenásytnosťou a túžbou po moci vo vojnách, nedôslednosťou a nedokonalosťou v technologických haváriách, neschopnosťou tolerovať sa navzájom v spoločenských konfliktoch. Na druhej strane je prevažná väčšina prírodných katastrof úplne nezávislá od ľudskej vôle. Napriek tomu však môže ekologické chovanie človeka a úroveň jeho vedomostí zabrániť vzniku časti krízových situácií tohto charakteru.

Krízový manažment teda nie je a nemôže byť absolútnym nástrojom na vymazanie kríz zo života ľudskej populácie, ale môže podstatným spôsobom eliminovať ich negatívne dôsledky. I vývoj na našom území od roku 1918 až dodnes je toho dôkazom.

1.3 ZAHRANIČNÉ SKÚSENOSTI Z VYTVÁRANIA KONCEPCIE A ŠTRUKTÚRY KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU

Postavenie krízového manažmentu v štátnej správe v krajinách súčasnej Európy, ale i v USA a ďalších vyspelých krajinách sveta, je rôzne. Všeobecne platí zásada oddeleného riešenia mierových a vojnových krízových situácií so spoločným zabezpečením zdrojmi. Kým za bezpečnosť krajín zodpovedajú vlády, ktoré si vytvárajú rôzne poradné a koordinačné inštitúcie (Rada národnej bezpečnosti, Bezpečnostná rada, Rada obrany štátu), riešením otázok obrany sa v rozhodujúcej miere zaoberajú ministerstvá obrany a riešením mierových krízových situácií ministerstva vnútra, prípadne ministerstva neočakávaných situácií v rade krajín bývalého Sovietskeho zväzu. Na monitorovanie a analýzu krízových javov sú vytvárané rôzne nadrezortné, či nezávislé inštitúcie a nadácie, ktorých úlohou je nasadzovanie a koordinovanie síl a prostriedkov na riešenie rozsiahlych krízových javov doma i v zahraničí. Významné miesto v tomto systéme má aj krízový manažment NATO, ktorý disponuje silami, prostriedkami i zdrojmi použiteľnými v rôznych krízach vojnového i mierového charakteru, vrátane rôznych foriem humanitárnej pomoci.

Problematika krízového manažmentu je obsiahnutá v Strategickej koncepcii NATO prijatej v novembri 1991. Ďalšie kroky boli vykonané v júni 1992 (Oslo), kedy sa NATO zaviazala podporovať aktivity OBSE zamerané na udržanie mieru a predchádzanie krízovým situáciám a v decembri 1992 (Brusel), kedy potvrdila Aliancia pripravenosť na zapojenie do operácií OSN na likvidáciu krízových situácií.

Významným prvkom a nástrojom pri riadení v krízových situáciách je vytvorenie účinnej legislatívy krízového manažmentu. Prepracovaný systém legislatívy krízového manažmentu majú napríklad USA, ktoré systém ochrany a bezpečnosti budujú prakticky od ukončenia 2. svetovej vojny. Odborníci ho považujú za najprepracovanejší a najefektívnejší na svete. Základným dokumentom, ktorým je v USA riešená otázka riadenia, poskytovania pomoci a likvidácie následkov mimoriadnych udalostí je tzv. Staffordov zákon. Tento zákon sa uplatňuje počas riešenia rozsiahlych prírodných katastrof a priemyselných havárií v prípade, že krízovú situáciu nie je schopný zvládnuť príslušný región, prípadne štát a guvernér požiadal prezidenta o vyhlásenie "veľkého nešťastia" alebo "krízového stavu". Pred požiadanim prezidenta o vyhlásenie Prezidentskej deklarácie o veľkom nešťastí (o krízovom stave) je guvernér povinný vyvinúť maximálne úsilie pri plnení štátneho krízového plánu a

zvládnuť celú situáciu vlastnými prostriedkami. Samotná požiadavka je uplatňovaná prostredníctvom agentúry FEMA (Federal Emergency Management Agency), ktorá potom koordinuje federálnu pomoc s regionálnymi silami a prostriedkami [3].

Ďalším významným legislatívnym dokumentom platným v USA je Výkonná smernica 12 656 z roku 1988, ktorou prezident určil zodpovednosť jednotlivých federálnych ministerstiev, úradov a agentúr za riešenie otázok a problémov spojených so vznikom krízových situácií [26]. Cieľom politiky USA v krízových prípravách je zabezpečenie dostatočných kapacít na všetkých vládnych úrovniach na zabezpečenie nutnej obrany a základných potrieb obyvateľstva počas akéhokoľvek ohrozenia národnej bezpečnosti. Za rozvoj a vykonávanie tejto politiky je zodpovedná Rada národnej bezpečnosti. Táto zabezpečuje spojenie s Výkonným odborom a pomáha Kongresu a federálnej justícii v otázkach krízových príprav pri zabezpečovaní národnej bezpečnosti. Riaditeľ agentúry FEMA pôsobí ako poradca Rady národnej bezpečnosti v otázkach krízových príprav, vrátane mobilizačných príprav, civilnej ochrany, udržania kontinuity činnosti vlády, technológie katastrof a postupov likvidácie ich následkov.

Prepracovaný systém civilného krízového plánovania a krízového manažmentu má Švédsko. Koordinačným orgánom je Národná rada pre civilnú obranu Švédska. Švédsky prístup spočíva v presadzovaní koncepcie "totálnej ochrany", ktorej cieľom je zabezpečovať neustálu pripravenosť a rýchlu reakciu na akékoľvek krízové ohrozenie. Ochranu obyvateľov, ich majetku a ekonomiky zabezpečuje v mieri Administrácia záchranných a hasičských služieb (centrálne Štátny úrad pre záchranu, v provinciách je to Provincionalna poplachová centrála). Ochranu počas katastrof je úlohou polície, požiarnej ochrany a zdravotníctva, podpornú zložku tvoria miestne skupiny domobrany a CO. Táto problematika je zakotvená v zákone o požiaroch, pričom rozhodujúce úlohy plnia obce.

Uvedená organizácia plní úlohy spojené :

- s likvidáciou požiarov,
- s vyslobodzovaním osôb zo závalov,
- s poskytovaním prvej pomoci zraneným osobám,
- s odstraňovaním následkov veľkých dopravných nehôd,
- so starostlivosťou o utečencov a bezdomovcov,
- s dekontamináciou osôb, zariadení, vody a pôdy,
- s ďalšími činnosťami.

Počas vojnového stavu preberá zodpovednosť civilná ochrana a prostriedky záchranných služieb sú integrované do jej systému. Táto organizácia je v podriadenosti ministerstva obrany a rieši všetky prípady krízových situácií a havárií s výnimkou havárie jadrových energetických zariadení, na ktoré sú pripravené osobitné sily a prostriedky.

V Dánsku zodpovedá za ochranu počas katastrof systém civilnej ochrany. Činnosť jednotlivých rezortov koordinuje Direktoriát pre civilnú obranu a ochranu, ktorý plní aj rad ďalších plánovacích a riadiacich úloh. Ochrana osôb a majetku pred negatívnymi dopadmi krízových javov je zabezpečovaná teritoriálnymi silami a prostriedkami, pričom medzi základné patrí požiarna ochrana, komunálna CO, mobilné jednotky civilného ochranného zväzu, zdravotníctvo, polícia, ale tiež pobrežná varovná služba.

Francúzsko má účinný systém ochrany osôb a majetku počas krízových stavov. Rozhodujúce úlohy plní služba bezpečnosti obyvateľstva, ktorá vytvára profesionálne

záchranné tímy z požiarnikov, zdravotníkov a technických zložiek. Systém je výrazne posilnený o príslušníkov armády, ktorá vytvára Vojenský útvar rýchleho nasadenia pre humanitárnu pomoc. Jeho najdôležitejším prostriedkom sú poľné nemocnice. Vo veľkých mestách (Paríž, Marseille) posilňujú vojaci profesionálne záchranné tímy špecialistami, ale tiež aj pracovnými silami.

Vo Švajčiarsku je zodpovednosť za riešenie krízových javov delegovaná na civilnú ochranu. Táto zásada je zakotvená v ústave i v zákone o civilnej ochrane. Kompetencie civilnej ochrany sú podobne v mieri i vo vojne. Organizácia záchranných prác je v kompetencii jednotlivých kantónov a obcí. Na tento účel majú miestne organizácie civilnej ochrany pripravených cca 8 % obyvateľov v najrôznejších záchranných profesiách. V rámci Spolkového úradu civilnej ochrany je vytvorená Ústredňa pre pomoc pri katastrofách na vlastnom území. Základné sily využívané na riešenie krízových stavov sú polícia, požiarnici a zdravotníctvo.

V Rakúsku zodpovedajú jednotlivé spolkové krajiny za ochranu pri katastrofách, pričom na tieto úlohy majú vytvorené osobitné úrady. Každá spolková krajina má vlastný zákon, ktorý sa zaoberá riešením krízových javov a ochranou pred katastrofami. Ministerstvo vnútra, ministerstvo zdravotníctva a ministerstvo životného prostredia vytvárajú poradné zbory pre katastrofy, ktoré sú pripravené koordinovať záchranné činnosti a organizovať pomoc. Základné sily tvorí polícia, požiarnici, zdravotníctvo, ozbrojené sily a dobrovoľné zložky, medzi ktoré patrí Rakúsky červený kríž, horská záchranná služba, letecká záchranná služba, záchrana topiacich, Organizácia pre sebaochranu a rad ďalších. Za ochranu počas vojnových konfliktov zodpovedá spolková vláda, ktorá za týmto účelom vytvára osobitné civilné úrady.

Aj v SRN je ochrana počas katastrof podľa zákona v kompetencií spolkových krajín a za ochranu počas vojnového konfliktu zodpovedá spolková vláda. Každá spolková krajina má vlastný zákon o katastrofách, pričom za riadenie zodpovedajú úrady pre ochranu počas katastrof, ktoré sú umiestnené vo veľkých mestách. Takéto úrady sú vytvorené aj na úrovni krajských správnych úradov a vlády príslušnej spolkovej krajiny. Zásah je riadený prostredníctvom štábu síl nasadených na riešenie konkrétnej katastrofy. Súčasťou systému ochrany proti katastrofám je okrem riadiacich orgánov aj rad služieb, medzi ktoré patrí protipožiarna, vyslobodzovacia, obnovovacia, zdravotnícka, veterinárna, spojovacia, zásobovacia, starostlivosti o obyvateľov a služba ABC, ktorá sa zaoberá monitorovaním chemickej a radiačnej situácie a ochranou proti úniku nebezpečných látok. Profesionálnych pracovníkov dopĺňa veľký počet dobrovoľných pracovníkov z humanitárnych organizácií (Nemecký červený kríž, Maltézska služba pomoci, Johanitánska úrazová pomoc, Pracovný samaritánsky zväz, Nemecká spoločnosť pre záchranu životov, ...).

V závere 1. kapitoly je nutné zdôrazniť skutočnosť, že spôsoby riadenia a zvládnutia krízových javov sú úmerné úrovni poznania, technického rozvoja, ale aj humanitných hodnôt uznávaných konkrétnou komunitou, prípadne celým ľudstvom. V poslednom desaťročí sa zásadne zmenili hodnotové postoje človeka voči životu, materiálnym i duchovným hodnotám i jeho ekologické chovanie. Krízový manažment a jeho preventívne nástroje sú cestou, ako tieto skutočnosti presadzovať do každodenného života.

Rastúci význam krízového manažmentu pre každého človeka zvýraznila i Európska únia, ktorá na obdobie jún 1993 až júl 1994 vyhlásila Rok európskej civilnej ochrany. V tomto období boli zvýrazňované aktivity zamerané na výchovu obyvateľstva členských štátov s dôrazom na :

- obmedzovanie rizika vzniku krízových situácií v dôsledku nezodpovedného chovania ľudí,
- podporu rozhodnutí orgánov krízového manažmentu a adekvátnej reakcie obyvateľstva v prípade vzniku krízových situácií.

Organizácia spojených národov a rad ďalších vládnych i mimovládnych organizácií sa na prelome druhého a tretieho tisícročia stále intenzívnejšie zaoberali otázkou, ako zvýšiť životnú úroveň ľudí vo všetkých krajinách, ako odstrániť hlad, utrpenie a zhubné nemoci, ako chrániť človeka pred ničivými účinkami živelných pohrôm, priemyselných havárií i nezmyselných vojen a terorizmu. História potvrdila, že tieto problémy ľudstva je nutné riešiť pomocou osobitných inštitúcií, nástrojov a mechanizmov, ale tiež síl a prostriedkov, ktoré sú v kompetencii krízového manažmentu.